

УДК 167.7+373.6



Анатолій Самодрин

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ І СУЧАСНА ШКОЛА

A Стаття торкається проблеми досконалості системи освіти України, трансформації освітнього простору в нову якість – ноосферу, можливості школи XXI ст. забезпечувати відповідну соціальну свідомість і нову етику.

Ключові слова: профільне навчання, диференціація, навчально-освітній простір, діяльність, система освіти, регіон, особистість.

Анатолій Самодрин. Проблемы модернизации образования региона и современная школа.

A Стаття кається проблеми совершенства системы образования Украины, трансформации образовательного пространства в новое качество – ноосферное, способности школы XXI в. обеспечивать соответствующее социальное сознание и новую этику.

Ключевые слова: профильное обучение, дифференциация, обучающе-образовательное пространство, деятельность, система образования, регион, личность.

Anatoliy Samodrin. Problems of education modernization in the region and modern school.

S The article concerns the problem of the education system perfection of Ukraine, the transformation of educational space in the new quality – the noospheric one, the ability of the XXI-st century school to provide the appropriate social consciousness and a new ethic.

Key words: preprofessional education, differentiation, training and educational environment, activities, education system, region, personality.

Актуальність. Людина не відображає світ у своїй свідомості, а проектує його, наділяючи певною сутністю в залежності від культурного, соціального, ціннісного контекстуального простору... Нині становлення сучасного суспільства і громадян України у складі європейської культурної спільноти відбувається за значного опору, в тому числі – з боку освіти і, зокрема, через недосконалість регуляторної політики в галузі освіти на регіональному рівні.

Освіті ж, від якої має залежати майбутнє в епоху ноосфери, належить стихійні процеси життя зробити свідомими, забезпеченими смислами, олюдненими. Ноосфера потребує позитивної свідомої синергії – помноженої конкретності дії в інтелектуальній і реальній сфері як окремої особи, так і соціально цілісно – наскільки відповідально і глибоко це поняття охоплює конкретний людський розум і мислення педагога, зокрема.

Потенціал сучасної нації – у вихованні і розвитку особистості. Для педагогіки XXI ст. *a priori* маємо ідею й пілотні проекти побудови колективного творчого труда на перспективу не лише на політичному рівні (ідеологема), а й на світогляд-

но-науковому: синхронізація процесу «особистість – соціум – природа» здійснюється глобально як користь (ефект) для соціуму планети в складі природних лакун (регіонів) на засадах інтегративної освіти [2; 5; 6].

Уточнимо, регіон біосферний – відносно замкнуте територіальне недержавне соціально-виробниче утворення, яке характеризується відносною самодостатністю й здатністю до самовідтворення соціально-виробничих функцій і відповідної інфраструктури, вбудоване у функціональну структуру космобіотизованого геопростору; територія адміністративної області, краю, група адміністративних районів або окремих районів, містить у своєму центрі мегаполіс (місто або систему міст), щільність населення спадає від центру до периферії [3; 8].

Нині поняття «біосферний регіон» для аналізу освітянами мало вживане... На жаль, про профільність, як найефективніший засіб звільнення особистості для творчої дії, ми говоримо лише як про навчання предметам у старших класах...

Але ж свобода в психолого-педагогічному плані – синонім самопізнання власної психокультури, тієї системи цінностей, яка в людській

душі трансформується в міцний сплав світоглядної культури та особистісного світогляду. В умовах ноосфери культура особистості, як основного складового елементу цивілізації, виходить на передній план. Профільна освіта ідею для всіх здійснює як ідею для кожного.

Аналіз дослідженості проблеми. З метою подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу на засадах інтегративності освіти, розвитку пізнання в контексті генетичної програми людини в складі біосферної області нами аналізувалися праці В.М. Бехтерева, О.О. Богданова, В.Г. Буданова, В.Р. Ільченко, О.М. Князевої, О.П. Ковальова, В.А. Кордюма, В.С. Ледньова, А. Менегетті, І.Р. Пригожина, Г. Хакена, А.Г. Чернишова, М.Г. Чумаченка.

З позиції профільного, диференційованого, особистісно-орієнтованого підходів до навчально-виховного процесу розглянуті роботи К.О. Абульханової-Славської, Г.О. Балла, І.Д. Беха, С.У. Гончаренка, Л.М. Занкова, Є.О. Клімова, Н.Г. Ничкало, В.В. Рибалки, І.Е. Унт, І.С. Якиманської та ін.

З точки зору моделі школи як цілісної педагогічної системи аналізувалися дослідження В.П. Безпалька, В.І. Бондаря, І.Я. Лернера, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та ін.

Вищеназване та педагогічні засади й теорія профільного навчання (Н.М. Бібік, Ю.І. Дік, А.О. Остапенко, П.І. Сікорський, А.В. Хуторський, С.М. Чистякова, Н.І. Шиян, О.Г. Ярошенко), ідеї національного виховання (Г.Г. Ващенко, М.С. Грушевський, О.А. Кобенко, С.Ф. Русова, Г.С. Сковорода, М.Г. Стельмахович, О.В. Сухомлинська) дозволили говорити про освіту регіону як про проблему, яка на часі, є досить важливою і водночас залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті: посилити теоретико-методологічні засади проектування складних соціально-економічних систем (соціальна інтеграція) на засадах неперервності профільно-професійної освіти як цілісної системи, що встановлює регіональну цілісність і дозволяє формування проектної здатності особистості.

Основна частина. Регіональна система освіти об'єднала низку слабко структурованих проблем, розроблення яких у наш час виявилася досить перспективною. Серед цих проблем:

1. Профільність – паралельність перетинів (дифузія) синхронізмів і діахронізмів Світу і світу Людини, що народжується Природою, виховується Школою, формується Вчителем і присвоюється Особистістю. Профільність – спектр органічної енергії, синтезованої в актові дії, спрямованої як користь – у цьому її доцільність, є проявом особистісної дії, індивідуального стилю, засобом особистісного, індивідуального виміру, переживанням протяжності часу – звідси походить увесь спектр профілю. Профільність – вираження досконалості

органічного світу, є результатом закону природи і будовою світу нашою свідомістю.

Профільність передбачає активне оволодіння інформацією, дозволяє знанням перетворюватися в інтегральну частку особистості (простір), усвідомлювати життя через практичний досвід, зумовлює готовність до негайного використання здобутого досвіду в разі виникаючих потреб.

Профільна діяльність людини, як певна її структура (з певною траєкторією), є розв'язком системи «особистість» й у великій мірі визначає умову стійкості системи «людина – природа» в процесі життя. Для її супроводу сучасна школа має завдання психологізації своєї педагогіки (І.Д. Бех, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, І.А. Зязюн, П.П. Каптерев та ін.).

2. Регіональність системи профільного навчання – досягається в процесі цілеспрямованої діяльності усіх елементів освітньої системи регіону на конкретний результат: виховної урочної, позаурочної та позашкільної роботи з учнями, регіонально зорієнтованої (змістово) системи підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів. Цьому також позитивно посприяє система науково-методичної роботи школи, активність громади й управління областей і районів.

3. Зміст освіти для профільної школи. Складові змісту навчання можуть відтінити «профільність» за умови, якщо елементи змісту освіти будуть подані в такій єдності: «знання про світ і способи діяльності», «знання про способи профільної діяльності», «досвід здійснення способів профільної діяльності», «досвід здійснення способів творчої профільної діяльності». Профільна діяльність по суті є «співдіяльністю категорії учнів» і одночасно «внутрішньо-зумовленим явищем» для кожного учня зокрема – найвищим її рівнем, це творча робота душі. У зв'язку з цим, модель змісту профільної освіти матиме такий вигляд (рис. 1):

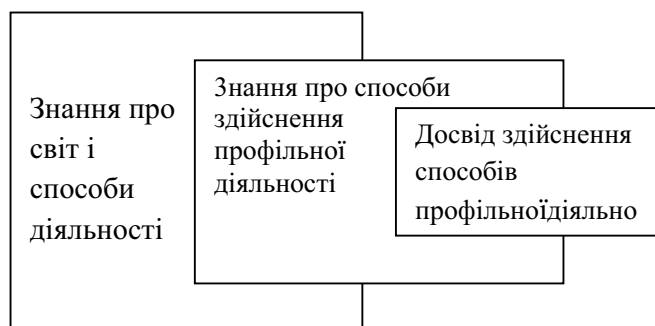


Рис. 1. Модель змісту профільної освіти

Досвід здійснення способів профільної діяльності – споріднена діяльність щодо генетичної програми особистості, як прояв «провідного акценту» діяльності – індивідуального стилю дії або профілю навчання. Значить «досвід здійснення способів профільної діяльності» обійматиме «індиві-

дуальний стиль» особистості (персоніфіковано) та в складі профілю навчання надасть можливість побудувати своєрідне підсилення «кожному від кожного» (на рівнях: «ремесло», «технологія», «наука») як творчість.

4. Модель змісту навчання профільної школи – є «ди-тріадою»: («знання про світ і способи діяльності» – «знання про способи профільної інтелектуальної діяльності» – «досвід здійснення способів профільної інтелектуальної діяльності») – («знання про світ і способи діяльності» – «знання про способи профільної прикладної діяльності» – «досвід здійснення способів профільної прикладної діяльності»).

Така комплементарна структура вказує на дихотомію структури змісту – забезпечить біфуркацію пошуку й одночасно міжпредметну інтеграцію в рамках взаємодії «інтелектуальної» і «прикладної» школи – одночасно становить доповненість – смисл життя людини + пошук власної професії [1; 8].

5. Регіональність освіти. Соціокультурні та педагогічні риси змісту освіти в загальноосвітній школі на профільних засадах базуються на регіональних витоках життєдіяльності людини. Освітня система регіону передбачає способи здійснення профільної навчальної діяльності на таких рівнях: а) мікросфера – сфера навчально-прикладної діяльності: комплекс основних практичних знань і вмінь; б) мезосфера – сфера виробництва: комплекс допоміжних знань і вмінь; в) мегасфера – сфера життя: комплекс загальнолюдських знань і вмінь.

6. Засоби здійснення профільної навчальної діяльності: а) академічні способи здійснення профільної діяльності; б) прикладні способи здійснення профільної діяльності.

Способи здійснення профільної навчальної діяльності по вертикалі складаються в галузь навчальної діяльності, яка є суперпозицією навчальних галузей академічної школи й навчальними галузями прикладної школи. «Прикладна-академічна» навчальна діяльність у навчальній галузі трансформується в «академічну-прикладну» із певним темпом, наближеним до процесу учіння. Глибина й обсяг знань цього процесу є варіативною системою, підпорядковані принципу укрупнення (подрібнення) дидактичних одиниць – забезпечує спектр природних зв'язків.

7. Нова структуризація навчання як внутрішньо, так і зовні. Єдність державної освіти створюється єдністю мови й школи як системи педагогічної організації. Нова логіка життя запитала освітньо-виховні заклади, які потребують нової структуризації навчання як внутрішньо, так і зовні – нових взаємозв'язків і взаємодії між собою – навчально-освітнього простору регіону, де в рамках освітньої системи регіону може бути здійснена трансформація загальноосвітньої школи в напрямі цілісної системи профільного навчання регіону. Тоді, структура освітньо-виховних закладів

стане розвиватися як система – профільні школи, споріднені з ними (профільно) вищі (професійні) навчальні заклади регіону й соціальні інститути регіону зможуть діяти злагоджено, культурно як навчально-освітні комплекси на основі встановлених понять, відображаючи загальні істотні властивості предметів та явищ об'єктивної дійсності, загальні взаємозв'язки між ними у вигляді цілісної сукупності ознак, а ознаки, які ввійдуть до складу відібраних для засвоєння понять, складуть зміст – смисл.

8. Зміст освіти сучасної школи – повинен містити насамперед інтегративний компонент для забезпечення принципу трансінтерналізації освіти – стає координуючим началом побудови змісту освіти в умовах регіону:

- а) орієнтованість на загальний соціокультурний розвиток екосистеми;
- б) орієнтованість на розвиток даного регіону;
- в) орієнтованість на розвиток найближчих регіональних сусідів;
- д) орієнтованість на провідну роль творчого начала особистості в умовах колективно-розподіленої праці регіонального соціуму.

Регіональний компонент змісту освіти спрямовує особистість до загальнокультурних, загальноцивілізаційних знань з урахуванням соціокультурного життя певної території, вказує на спільні й відмінні риси життя в регіонах, зразки практичного досвіду, виховання, духовності. У той же час інформує про навколишні регіони, їхні культурні традиції, мову, побут тощо. Регіональний компонент забезпечує ціннісно-смісловий підхід до регіону як до системи: геологічної, екологічної, географічної, етнічної, культурної, соціальної, політичної тощо. Регіональний компонент змісту освіти передбачає еластичний підхід (гнучка взаємодія і вмотивованість змісту освіти, організаційних форм, методів навчання і виховання, вибору особистості навчального профілю тощо). Регіональний компонент змісту освіти реалізується на перетині загальної і професійної освіти, академічної і прикладної школи.

У свою чергу, зміст навчання середньої школи стає суперпозицією державного стандарту освіти й стандарту базової й повної освіти регіону. Останній розробляється централізовано регіональним інститутом змісту навчання (методичним центром, методичним кабінетом тощо або на їх замовлення). Забезпечує середній і високий рівень наукового знання.

Варіативна частина регіонального освітнього стандарту передбачає шкільний освітній компонент (рис. 2).

Шкільний компонент змісту навчання передбачає адаптацію державного стандарту базової й повної освіти й стандарту базової й повної освіти регіону до умов реального процесу навчання та можливість подальшого його ускладнення, по-



Рис. 2. Структура змісту освіти

глиблення тощо (врахування особистісного запити), об'єктивує профільну спрямованість розвитку особистості, завершуючи задавати стан і характер (профіль, спрямованість) антропотизованої геосистеми як характер антропологізації.

На заключення.

1) Проблеми модернізації освіти регіону становлять упровадження нової (ноосферної) освітньої системи для супроводу суспільства до нової логіки – селекціонування соціальних інститутів на засадах побудови взаємообумовлених систем частково-самокерованими й гармонійними – діють у складі біосферних регіонів.

2) Процес виховання діє для встановлення психолого-педагогічної основи навчання – виявлення генетичної сутності особистості, попередньо заданої коеволюції в родовому стрижні індивідуальності, пізнавальних інтересів і пізнавальної активності (як передумови побудови «власного сигналу – помноженого»), повинен супроводжувати розвиток людини на всіх етапах (логіки) її траєкторії (життя) рамками особистісно зорієнтованої парадигми навчання і відповідними принципами.

3) Зміст освіти є певним інформаційним конструктором, відображенням складності біосферних процесів, певною проекцією цих процесів на сучасну людину й навпаки; повинен наділятися можливістю реального одухотворення, емоційно-ціннісним началом людини, профільною зорієнтованістю щодо розвитку особистості, можливістю її реалізації в інтересах біосферного суспільства й творчої індивідуальності людини; нести ознаку зв'язку як власного сигналу особистості (самобу-

дови), так і предметно діяльній спрямованості особистості даного регіонального соціуму – профілю (самодобудови). Є змістом профільної освіти особистості.

4) Потреба «нової» педагогіки – це, свого роду, теоретична (особистісно-кібернетична) галузь знань – потреба педагогічного прогнозування, моделювання й проектування майбутнього суспільства, динамічних зв'язків між його суб'єктами (людина, група людей та ін.), людиною й суспільством на різних етапах соціумізації особистості, діяльності як співдіяльності людей (взаємодія генетичних програм), допрофесійної підготовки учнів (студентів) на засадах до-профільної й профільної навчально-виховної діяльності: взаємодії в напрямі взаємомислення.

5) Предметно діяльній принцип (діяльність, що вибирається учнем – на першому місці, предмет, що добирається – забезпечує реалізацію вибору учня щодо певної діяльності: прикладна, академічна) забезпечить організацію профілів (до-профілів) навчання в середній школі на засадах відповідної психологічної розвідки (рефлексії), соціально орієнтованої, іманентно присутньої в навчальному предметі профорієнтації для професійного самовизначення та наукової організації праці (кібернетичних основ управління) у системі освіти.

6) Сучасна система освіти завдяки профільній побудові процесу навчання здобуде такий тип мислення, як аксіологічне (ноосферно-біосферне мислення), такий тип свідомості, як свідомість відповідальності за майбутнє.

7) Суспільство здатне поводити себе цілеспрямовано, культурно завдяки відповідній освіті – може в певних рамках вибирати шлях власної еволюції.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 301 с.
2. Вернадский В.И. Начало и вечность жизни / В.И. Вернадский. – М. : Сов. Россия, 1989. – 704 с.
3. Ковалев А.П. Педагогические системы: оценка текущего состояния и управления / А.П. Ковалев. – Харьков : ХГУ, 1990. – 156 с.
4. Концепція освітньої програми «Довкілля» (за ред. В.Р. Ильченко). – К. – Полтава : ПОППО. – 2003. – 133 с. (36. наук. пр.).
5. Моисеев Н.Н. Универсум. Информация. Общество / Н.Н. Моисеев. – М. : Устойчивый мир, 2001. – 200 с.
6. Наумов Г.Б. «Учащийся народ» (проблемы ноосферного образования) / Г.Б. Наумов, В.В. Черненко // Імідж сучасного педагога. – 2003. – № 5–6. – С. 3–6.
7. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» (пер. з англ. : ВГО «Україна. Порядок денний на XXI століття»). – К. : Інтелсфера, 2000. – 360 с.
8. Самодрин А.П. Формування навчально-освітнього простору регіону : [монографія] А. П. Самодрин. – Кременчук : ПП Щербатих, 2006. – 456 с.